# Az ápolás paradigma-váltása

**BAUKÓ MÁRIA**
**szakértő**

Azzal próbálkozom így, a pályám delén túl, hogy kettős értelemben foglalkozzam az előadásom címe szerinti kérdéssel. Egyfelől az ápolástudomány filozófiai megközelítéséről szeretnék valamit mondani, másfelől az ápolás tudományfilozófiai megközelítéséről. Tudományfilozófiai értelemben ez a paradigma kifejezés definíciója: általánosan a bizonyításra, összehasonlításra alkalmazott példa értelemben használjuk ezt a kifejezést.

Az összehasonlításra alkalmazott példát illetően mindjárt zavarban vagyunk az elején, hiszen ha valamit össze akarunk hasonlítani, akkor a szokásos problémák sorával futunk össze. Először is azzal, hogy az üres vagy tele pohárhoz hasonlítjuk ezt a hasonlítandó dolgot, másodszor is őt magát az azonos típusú, jellegű és filozófiai tartalmú dolgokkal összevetve mely tulajdonsága az, amit összehasonlítunk. Én azt gondolom, és azt állítom, hogy ha az ápolás tekintetében vizsgálódunk, akkor nagyjából hasonló problémákkal találkozunk szembe. Az imént ábrázolt gyermekded példákból is kiderül, hogy én nem vagyok tudós. Én magamat leginkább iparos embernek tartom, de abban a cégben, amelyben tevékenykedtem, azt gondolom, volt módom néhány mesterrel is összefutni, és néha-néha öntelt pillanataimban azt képzelem, hogy ezt a tudományt talán egy jó iparos mesterfokán tudom gyakorolni. Ezért aztán szeretném átkötni a mondandómat a természettudományokból ismert példákra.

Az egymás mellett élő különböző elméleti felfogásokat gyakran egy egész világ választja el egymástól, mert tulajdonképpen azonos tárgyról szólnak, és tapasztaljuk mindannyian, hogy az egyik gondolatkörből a másikba igen nehéz átgázolni. Néha csak erőszakkal vagy gólyalábakon lehet ezt megtenni. Persze az is mindenki előtt ismert, hogy bármilyen tudományról van szó, a tudományos eredmények többsége már máshonnan ismert elemek vagy elemsorozatok másfajta kombinációjára épül, illetve ha valóban új elmélet jön létre, annak általában új nevet adnak. Ez az új név sok mindent jelent. Ezt mindannyian tudjuk. Ha azonban idáig eljutunk a gondolatfuttatásokban, akkor mindjárt zavarba jövünk, mert ezen a ponton elvész az eredeti jelentése annak a definíciónak, amellyel indult, és nemcsak általam indult, hanem általában a kutatásban indul az eszmefuttatás, mert a paradigma-váltás valamiféle új elmélet vagy nagy elmélet szinonimájává válik, hogy az eddigi nagy vagy kis elméletet egy új, de aztán biztos, hogy nagy elmélet fogja felváltani.

Persze ez nincs másként az ápolástudományban sem. Akik ezt a pályát gyakoroljuk, és mindenki, aki a környékén van, ezt ismeri. Itt egy nagyon fontos filozófiai problémához érünk. Ugyanis ezek a nagy váltások vajon megkérdőjelezik-e, és általában megkérdőjelezik a tudomány fejlődésének folyamatosságát, és nagy ugrásokat feltételeznek, és ezekben az ugrásokban úgy tűnik, hogy nincs is kapcsolat az egyes elemek között? De ha egy elméletnek külön neve van, ez az új név vajon egészen biztosan azt jelenti, hogy az új elméletnek a régebbiekhez semmi köze nincsen? Mindegy is, hogy az illusztrációként egy újszülött van itt, vagy egy új elmélet. Biztos, hogy nincs köze az előzőekhez? Persze fordítva is igaz ám ez, mert ahol nincs új név és új identitás, ott nagy valószínűséggel nincs valódi tudomány sem.

Azt gondolom, hogy egyetlen tudomány, és így az ápolástudomány fejlődése sem követi a Pallas Athéne-féle születési modellt. Szóval nem igaz az, hogy készen, teljes fegyverzetben pattannak elő az elméletek a magukat tudósnak vélő, tekintő vagy mások által is tudósnak elismert emberek fejéből. Általánosan ismert jelenség, hogy feltétel, nemcsak út, hanem feltétel is a XXI. században a tudomány fejlődésében az interdiszciplinalitás. E tekintetben az

ápolástudomány kivételezett és különleges helyzetben van, hiszen fejlődése során általában rendszeresen és mindig felhasználta más tudományok tudásanyagát. Természetesen nem csupán felhasználta, hanem ezek felhasználásával fejlesztette saját eszmerendszerét. Persze a bizonyításra vagy az összehasonlításra alkalmazott példák időről időre változnak. Ennek sok oka van. Például az, hogy jönnek-mennek az ilyen-olyan áramlatok, beleértve a politikai, szakma-politikai, társadalmi áramlatokat is, és ezek között a változások között számunkra az igazán fontos szempont csak egy lehet, hogyan lehet megőrizni a tudás folytonosságát a paradigmák között és a nagy ugrások során.

Az a folytonosság, ami például az ápolástudomány számára nélkülözhetetlen, hogyan őrizhető meg? Ami miatt tartom ezt az előadást, a jelenlévők számára magától értetődik: igazából az ápolói tudás folyamatosságát, filozófiai értelemben vett állandóságát menedzselni kell. Ehhez szeretnék néhány rövid szemelvényt mutatni. Minden szemelvény ismert önök előtt, de előrebocsátanám azt a mondatot, amit a neves tudományfilozófus mondott, hogy ugyanis minden eszme annyi változatban létezik, ahányan képviselik. Tehát, amikor azt gondoljuk, hogy ugyanarról a filozófiáról beszélünk, ugyanarról az ápoláselméletről beszélünk, igazából valamennyiünkben valamennyire eltérő kép működik. Néhány önkényesen kiemelt példa az összehasonlításra, illetve a viszonyításra. A történelmi elődökkel jó kezdeni, mert azok között mindig lehet találni olyat, aki valami nagyon vereteset mondott. Most az ápolók előtt általánosan ismert, csaknem 150 éves idézetet olvashatják ábránkon. Ha a tevékenység célcsoportjához, a betegek igényeihez, elvárásaihoz hasonlítjuk az ápolás megfelelőségét vagy vonatkoztatjuk a filozófiáját, akkor egy kicsikét pironkodni kell mindannyiunknak, akik itt vagyunk a teremben, és az egészségügyi ellátásban érdekeltek vagyunk, mert amikor elkezdjük a menedzseri képesítéseinket, hogy egyáltalán minőségileg kezdjünk vele foglalkozni, nagyon az elején pontosan megtanuljuk azt, amit az ábra mutat. Azonban oly keveset törődünk ezzel a drámaian magas értékkel, amelyben a minőség meghatározói között 20 %-ban jegyzi ez a modell a fogyasztók elégedettségét, jelesül a betegek elégedettségét. Vagyis, hogy ha az ápolás megfelelőségét, tudományos igényességét filozófiai értelemben nézem, akkor miért kis arányban, kis mértékben támaszkodunk erre a jelentős elemre. Aztán a társadalmi elfogadottsághoz is hasonlíthatjuk – mikor, milyen feltételrendszerhez – az ápolást. Itt emlékeztetek egy 1991-ben született definícióra, amely arról szól, hogy a hivatásként elismert foglalkozásokra mi a jellemző. Ha az ápolási professziót nézzük, akkor azért jó néhány olyan elem van, ami azóta teljesült, bár még igen sok hibádzik is. Természetesen a teljesítmény is szolgálhat hasonlítási alapként, itt ezt tartalmazza a képzésre vonatkozó, most az ápolásról beszélek csak, a fokokra és szintekre vonatkozó következő sematikus ábra.

Lehetne szólni az ápolás-tudomány autonómiájáról vagy integritásáról. Itt csak két elemet szeretnék megemlíteni: az ápolás-tudományban a más tudományterületből, például az orvostudományi területekből vett tudás csak egy iniciálé, és természetesen átvesz és integrál ismereteket az ápolás-tudomány máshonnan is, de ezeket a saját érdekében és a saját tudomány fejlődésében használja ki.

Az értékrendről szólva a régebbi időkből vennék egy példát, amikor az ápolás filozófiai értékéről van szó. „Kórházi ápolókul nők fognak alkalmaztatni” – mondta Kossuth Lajos, de természetesen nem támogatták ezt az elképzelést az elején. Többen erkölcsileg károsnak tartották a nők megjelenését a kórházban, és azt mondták, hogy elvonnák a betegek figyelmét a gyógyulástól, és a bujaság vágyát hevítenék fel bennük. Bizony Görgey és Damjanich tábornokok is osztották ezt a véleményt, és kézzel-lábbal tiltakoztak az ellen, hogy nők dolgozzanak ápolóként a kórházakban. Természetesen a szükséghelyzetben végül is

elfogadták, hogy ápolónők dolgozzanak. Tudok egy modern példát az értékítéletet illetően, egy 2004. májusi web-orvosi ítéletet. A címe: „Önpusztító és önfeláldozó ápolás". Ez egy pozitív, támogató típusú üzenet akar lenni, és ilyen nagyon negatív kifejezéssel illeti vagy aposztrofálja az ápolást. Vagyis: egy időben létezik a két szélsőség az értékítéletben. Az ápolás tulajdonképpen egy önpusztító folyamat, és bár kulcs-szerepe van az ápolónak, de noha az emberek a gondoskodásra vágynak, ezek a régi sztereotípiák az értékítéletben, az értékhez való hasonlításban még mindig élnek.

Úgy érezzük, hogy amit teszünk, csak egy csepp a tengerben. A nélkül a csepp nélkül azonban sekélyebb volna a tenger, mondta mint értékítéletet valaki, akit a világon mindenütt tisztelnek. Ez a filozófiai megközelítés az, amely kitartást adhat ebben az értékeiben megbillent és filozófiai értelemben zavarossá vált világban. Ugyancsak Calcuttai Teréz anya mondta: úgy végezd feladatodat, hogy ápolásod által a hindu ember jobb hindu, a muzulmán ember pedig jobb muszlim legyen. Ez az az értékrend, amelyet nagyon gyakran elfelejtünk, nem követünk.

Az a kiváló tudós amerikai ápolónő, aki ápolás-filozófus volt és ápolás- elméletek fűződnek a nevéhez, az Egyesült Államok 1900 és 1930 közötti időszakára vonatkozóan vizsgálta az ápolástudomány fejlődését, és az azt követő időben az orvoslás és az ápolás érdekkülönbözőségét, értékkülönbözőségét. Azt javaslom, hogy akik komolyan foglalkoznak ezzel, vegyék elő a könyvét, amely 1995-ben magyarul is megjelent, és nagyon sok fontos gondolat van benne.

Nekem, aki túl vagyok a pályám csúcsán, lehetőséget adott az élet, hogy egy pillantást vessek a hídról, ami a mi pályafutásunk elejétől korosztályom pályafutásának végéig vezet át a meglehetősen zavaros folyó fölött. Nekünk megadatott az ápolás gyakorlatának, elméletének, tudományának olyan fejlődése, amely ritkán adatik meg. Szeretném megosztani önökkel két gondolatomat, hogy mit lehet látni a hídról. Én azt gondolom, hogy az ápolástudomány fejlődését illetően az ígéret földje igenis létezik. De pontosan tudom, hogy mi, akik ennek a munkának részesei voltunk, akik elvittük a szakmát valameddig, mi már nem fogunk belépni az ígéret földjére, ezért felelősségünk és erkölcsi kötelességünk, hogy a követő nemzedékeknek ezeket a filozófiai tartalmakat is átadjuk, és gondoskodjunk arról, hogy ne vesszen feledésbe a divatos elméletek és a köztük történő ugrabugrálások közepette a lényeg, az érték és az ápolás legfontosabb eredményeinek rendszere. Szeretném felhívni figyelmüket egy József Attila-idézetre is. Ő ezt sokkal jobban elmondta, mint bárki közülünk: igen, tudomásul kell venni, hogy az új nép filozófiája, gyakorlata, elmélete más, tényleg másként tapad a fejükön a haj. Nem biztos, hogy rosszabbak, és nem biztos, hogy jobbak lesznek, mint mi voltunk, de mások lesznek. Ha nincsen munícióju ahhoz, hogy hogyan vigyék tovább ezt a professziót, ha nem áll rendelkezésükre a tudás folytonossága, akkor ez a professzió sérülni fog. De az új nemzedék tehetséges, a környezetet és a feltételeket kell számukra megszabni, egyúttal határokat is jelölni, és aztán majd ők a saját pályájukat meg fogják találni.